

**„Globális és hazai problémák tegnaptól
holnapig”**

VI. Magyar Jövőkutatási Konferencia

**30 éves az MTA IX. Osztály Jövőkutatási
Bizottsága**

Győr, 2006. október 6-7.

Konferenciakötet

**Arisztotelész Stúdió Bt., Budapest
2006**

**„Globális és hazai problémák tegnaptól
holnapig”**

VI. Magyar Jövőkutatási Konferencia

**30 éves az MTA IX. Osztály Jövőkutatási
Bizottsága**

A konferencia szervező bizottsága

Elnök: Nováky Erzsébet

Társelnök és a helyi szervező bizottság elnöke: Schmidt Péter

Tagok: Gidai Erzsébet, Tóth Attiláné

Titkár: Galántai Zoltán

Szerkesztők

Kristóf Tamás, Tóth Attiláné

Lektorok

A konferencia szekcióvezetői és a konferencia szervező bizottsága

ISBN 963 86670 6 0

Arisztotelész Stúdió Bt., Budapest
2006

Felhasznált irodalom

1. Cséfalvay Z. [1990]: *Térképek a fejünkben*. Akadémiai Kiadó, Budapest
2. Downs, R. M. – Stea, D. [1977]: *Maps in Minds. Reflections on Cognitive Mapping*. Harper & Row, New York
3. Gould, P. – Whyte, R. [1986]: *Mental maps*. Routledge Publishing, London
7. Letenyei L. [2005]: *Településkutatás*. Ráció Kiadó
8. Letenyei L. [2001]: *Településtervezés és mentális térképezés*. Falu, város, régió
9. Letenyei L. – Czibere K. – Kovács R. – Tábori T. [1999]: *A falusi társadalom rejtett kapcsolatai*. „Rendszerváltozás után” c. kutatási program

Vidékfejlesztés-e a versenyképességi pólusok fejlesztése?

Fábián Attila

afabian@ktk.nyme.hu

A magyar településrendszer fejlődése a kilencvenes években visszatért az európai urbanizációs trendhez. Európa gazdaságát a nemzeti környezetéből kiemelkedő nagyvárosi rendszer vezérli. Nekünk Budapest az egyetlen potenciális nemzetközi városunk, és csak a vidéki nagyvárosaink remélhetik azt, hogy a nemzetközi regionális kooperációkba beléphetnek. A hatvanas-hetvenes évek nyugat-európai fejlődése során a falu és város alapvető civilizációs színvonala kiegyenlítődtött. Ma már nem számít különösebben előnynek vagy hátránynak a faluban vagy városban történő letelepedés. Mi azonban úgy érkeztünk ebbe az újra urbanizálódó szakaszba, hogy a falusi településeink elmaradottsága még jelentős, sőt növekvő. Ez kétségtelenül a területi egyenlőtlenségeket fokozó tényező.

A most kialakítás alatt álló fejlesztési pólusok koncepció a legfejlettebb gazdaságokra jellemző. A program kidolgozása során, nem szabad figyelmen kívül hagyni, a már most is kirívó területi egyenlőtlenségeket, a közigazgatási rendszer kialakulatlanságát, a kulturális különbözőségeket és a határ menti többnemzetiségű közösségek revitalizációs törekvéseit sem. Különös figyelmet kell szentelni a Magyarországot körülvevő országok, határ menti nagyvárosainak fejlődésére és gazdaságfejlesztési elképzeléseire is. Sok esetben, ez akár potenciális veszélyforrás is lehet a perifériák további leszakadásban.

A mai urbánus gazdaság, tudás intenzív gazdaság. A hagyományos iparágak eltűntek a nagyvárosokból. A technológia-intenzív iparágak, a magas szintű pénzügyi üzleti szolgáltatások egész köre, a magas szintű kulturális szolgáltatások mind tudásigényesek. Ezek működtetésére a munkaerőnek csak az a része alkalmas, amely rendelkezik kultúra értékű tudással. Az ország lakosságának egy része kirekesztődik a társadalomból, kiszorul a munkaerőpiacról. Hajléktalan a sikeres nagyvárosokban is, vagy létfenntartó, hagyományos élelmiszertermelő gazdálkodást folytat a falvakban akár fél évszázadot is visszaesve az időben.

Fejlesztési pólusok és decentrumok

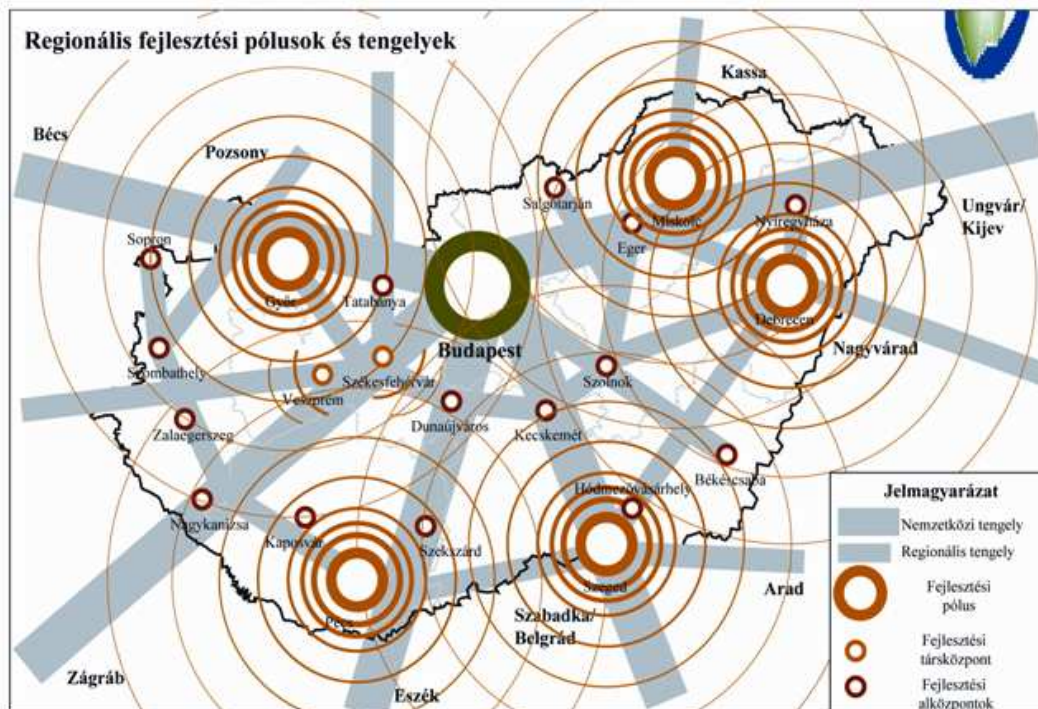
Nyolc város, hét pólus – jelenleg Magyarországon ennyi a fejlesztési pólusok száma, szemben Franciaországgal, ahol 67 versenyképességi pólus található. A különbségek oka egyszerű, az előbbit az országok méretbeli és a településhálózati rendszerbeli, a másikat a fejlettségbeli

különbségekkel lehet magyarázni. Mindez azért érdekes, mert a magyar pólusfejlesztési program francia mintára készült. Fejlesztési vagy versenyképességi pólusok?

A franciaországi programban versenyképességi pólusnak nevezték, míg Magyarországon mintegy egy évvel a program kezdete után átkeresztelték fejlesztési pólussá a programot. Ennek az a magyarázata, hogy ha megvizsgáljuk a magyarországi pólusokat, akkor látható, hogy csak egyetlen olyan van közöttük, amely jelenleg esélyes lehet globális szintű, meghatározó eredmények felmutatására: ez, pedig Budapest.

Budapest az, amely képes versenyezni adottságai alapján akár Párizssal vagy Münchennel, azaz Európa nagyvárosaival. Debrecen, Győr, Miskolc, Pécs, Szeged, Székesfehérvár és Veszprém, csak jelentős fejlesztések után érheti el ennek a pozíciónak a közelét. Ezeket, a városokat adottságaik alapján inkább a francia, országos pólusokkal vethetjük össze. Magyarország vidéki központjainak még jelentős kutatás-fejlesztési, oktatási, üzleti, infrastrukturális hátrányt kell ledolgoznia ahhoz, hogy nemzetközi szinten is jelentős tényezővé váljanak.

1. ábra: A pólusok stratégiai céljai

Az innovációra alapozott gazdaság megújításakor figyelemmel kell lenni a meglévő értékek megőrzésére és a fenntartható környezet megteremtésére. Mindezek a városok és környezetük számára európai mértékkel mérve is magas életminőséget biztosító programok megvalósításának alapjai lehetnek. E vízió eléréséhez elengedhetetlen, hogy a víziót stratégiává, azt távlati, valamint abból levezethető középtávú célokká formáljuk, és ezekből vezessük le a közeljövő projektjeit.

A pólusok fejlődését kiegészítő, fejlődési tengelyek (lásd az 1. ábrán) stratégiája, pedig akkor lehet sikeres, ha úgy tudja biztosítani a megfogalmazott célokat, hogy azok reálisak, de egyben ambiciózusak és a régió valamennyi szereplője résztvevője a programnak, valamint megfelelő koordináció mellett, nemzetközi kapcsolatok és források bevonása mellett valósíthatók meg. A pólusfejlesztés célja a tovagyűrűző gazdaságfejlesztési eredmények létrehozása, ezért nem csak a pólustengely hálózatszerű erősítése lényeges, hanem innovációs

városhálózatba kell integrálni a régió területszervező funkcióval bíró regionális decentrumait, növekedési potenciállal rendelkező középvárosait. Ennek elérése a várható a projektek outputjai (pl. volt kapcsolódó nem városi közigazgatási területhez tartozó ipari területekkel kapcsolatos fejlesztések) révén, valamint a kialakuló iparág, humán erőforrás és beszállítói hálózatának kialakítása révén a tengelyt körülvevő – idővel egyre bővülő – települések irányába érhetőek el.

A pólus városok és fejlesztési alközpontok célja, hogy tudás-intenzív, magas hozzáadott értékkel előállított termékek és szolgáltatások létrejöttét támogassák, azaz, hogy a vállalatok közötti együttműködés új formái elterjedjenek. A meglévők mellett új és újabb területi, ágazati klaszterek jöjjenek létre és az egyes klaszterek innovációs központja, lehetőleg a pólusokban legyen. Vélelmezik, hogy ennek növekedést generáló hatása az egész régióban, szomszédos határ-menti térségekben is érvényesül.

A klaszterek innovációs tevékenységét K+F szolgáltató központok (alkalmazott kutatások, kísérleti fejlesztések, tesztelések) és a hálózatszerű működés előnyeit kihasználó tevékenységek erősítésével a belső szolgáltatások fejlesztésével kell ösztönözni.

A pólusfejlesztés tovagyrúzó hatásai, és ami kimaradt a programból

A pólusfejlesztés stratégiai céljai világosak ugyanakkor nem adnak valódi választ a perifériák és a vidék fejlesztésére sem. Vitathatatlan, hogy a belső egyenlőtlenségek nőttek az elmúlt évtizedben az ország centrum területei és a perifériák között. A periféria ez esetben nem csupán az ország határain lévő területeket jelenti, hanem akár a kialakítás alatt lévő pólus körök epicentrumától távol lévő területeket is. A fejlesztések megtervezésekor emiatt, nem csak Magyarországra, de a Kárpát medencére, a határon átnyúló fejlesztésekre, együttműködésekre, a határok túloldalán éledező pólusok fejlődésére is (versenytárselemezés) figyelemmel kell lennünk.

Trianonból ma nem az a tanulság, hogy minden év június 4-én átkozódnunk kötelező egy majd százéves, megmásíthatatlan döntés miatt. Hanem az például, hogy a határ túloldalán olyan városok találhatók, amelyek a múlt század elején is az ipari, a kereskedelmi és a kulturális fejlődés központjai voltak. Nincsen ez másként most sem. Arad, Nagyvárad, Temesvár, Kassa és sorolhatnánk még, roppant gyorsan fejlődik. Egyetemeken sok tízezren tanulnak, és összehasonlíthatatlanul többen szereznek műszaki diplomát, mint a kelet-magyarországi felsőfokú tanintézményekben. Az odaát létrejövő tudáspotenciálnak hatalmas tőke- és munkaerővonzó ereje lehet rövid időn belül. Előfordulhat, hogy nagy meglepetésünkre a Bánság, a Partium lesz Kelet-Magyarország „Nyugata”, ahová majd a felesleges magyar munkaerő áramlik, előfordulhat, hogy az autópályáinkat a román áruknak építjük. Ha pedig valaki Burgenlandot említi, ahová még a nagyon fejlett Győrből is szívesen mennek a magyarok dolgozni, akkor rossz párhuzamban gondolkodik. Mert igaz, hogy Burgenland Ausztriának kevésbé fejlett része, de gazdasága dinamikusan növekszik, és ami a leglényegesebb: társadalma nem roncsársadalom, mint Kelet-, Délkelet-Magyarországé. Ha tehát az történik, hogy a magyar határ túloldalán, pl. Romániában épülnek ki a nemzetközi tőke számára fontos mezőgazdasági, ipari, kereskedelmi, szellemi centrumok (versenyképességi pólusok!), s velük a profit, illetve az adótermelő képesség, ez a tőke átlép a kelet-magyar területeken, amelyek megmaradnak skanzennek, de nem a régi, paraszti élet, hanem a roncsársadalom skanzenjének.

A lehető leghamarabb el kell döntenie tehát, a politikának, hány elnéptelenedett falut kíván látni ebben az országban. Ezer vagy ötszáz Gyűrűfüre van szükségünk, esetleg egyet sem akarunk. Meg kell mondani, mi a társadalmi érdek. Ehhez azonban tudni kell, hogy például a szántóföldi növénytermesztés évente összesen 90 napra ad munkát az azzal foglalkozóknak.

Annak is, aki ezer hektáron gazdálkodik, meg annak is, aki tízen. Eldöntendő, hogy mit tegyenek, ezek az emberek az esztendő egyéb időszakában, még ha ez ma csupán a 4-6%-a a társadalomnak.

Amikor pólusfejlesztésről beszélünk, nem elegendő a nagyvárosok rehabilitációjáról beszélnünk, abban bízva, hogy, majd – látva a koncentrikus körök szabályos tovahaladását – a vidék is bekapcsolódik önmagától indítatva. Nem a nálunk gyártott autókról fog az ország az emberek eszébe jutni, de nem is az itt előállított élelmiszerekről, ha azok nem magyarok lesznek, de akkor a tőkejövedelem sem a miénk, csak a munkajövedelem, na meg persze a környezetterhelés. Amennyiben a pólus program csak a nagyvárosok rehabilitációjáig jut el (aztán elfogy a pénz, magyar hagyomány szerint), akkor mit sem ér majd a közlekedésfejlesztés, amit persze működtetni is kell majd. Az EU-nak persze mindez nagyon jó, mert legfeljebb áthalad Magyarországon a balkáni, az ukrán és az orosz transzfer forgalom, s, hogy mi van az autópályáktól 300 m-re, az senkit sem fogja érdekelni. Hol van tehát a hatásvizsgálata a pólusfejlesztési programnak? Hol van tehát a biztosíték arra, hogy a pólusfejlesztés a vidék és a perifériák fejlődését is szolgálja.

Nagyon fontos kérdés azonban az is, hogy mi lesz a magyar tájjal? Ezért nem beszélhetünk csak a 7 pólusról, és nem beszélhetünk csak a vidékről, meg a mezőgazdaságról, mert tájban kellene gondolkodnia az országért felelős politikának. Nincs ebben semmi új, hiszen például az osztrákok harminc esztendeje rájöttek, hogy ez a teendő. Rengeteg pénzt fektettek az osztrák tájba. Rengeteget a tudásba. Emberek százazreit képezték, képzik ma is, illetve átképzik, hogy meg tudják őrizni, sőt még szebbé, még vonzóbbá tudják tenni az osztrák tájat. Mert felismerte a politika: az osztrákok által leginkább eladható, nekik valóban hírnevet jelentő termék maga Ausztria. Nálunk a politika úgy tesz, mintha a magyar vidéken minden rendben volna, az ottani emberek tudása megfelelő volna bármiféle feladat megoldására. Így azután a rendszerváltás óta az a fő kérdés a politika számára: hány parasztot kell megmenteni. Mostanában erre a reménytelen tevékenységre évente több mint 300 milliárd forintot fordít a költségvetés. Ausztriában régóta így kérdeznak: hogyan lehet az ország képét vonzóbbá tenni? Hogyan lehet a tájat egészséges állapotban tartani? Ha mi is így gondolkodunk, ha azt akarjuk, hogy Magyarország legyen a legkelendőbb termékünk, akkor például a következő kérdések adódnak: hogyan lehet Bécsből kerékpárral eljutni a Tisza-tavon keresztül a Hortobágyra és a Felső-Tiszához? Hogyan lehet a Fertő-tótól lovon eljutni Bugacon keresztül a Körösökhöz? E feladatok megoldása sok mindent feltételez. Azt, hogy tudjuk, az idejövő turisták a szabadidejük minden percét szeretnék hasznosan tölteni. Azt tehát, hogy a kiszolgálásnak, a falu- és ökoturizmusnak teljesen új tudásalapját, erre alapozva olyan rendszerét kell megteremtteni, amely végtelen precizitással működik. Azt például, hogy a hobbiállattartást, a vendéglátást és a könyvelést egyforma természetességgel végző emberekre van szüksége a magyar vidéknek.

Azt például, hogy az építendő kerékpár- és lovastúra-utak és hidak egyszersmind a mezőgazdasági termelés útjai és hídjai is legyenek. Innen nézve persze a mezőgazdaság nem csupán növénytermesztést és állattenyésztést jelent, hanem erdő-, rét-, legelő-, vízgazdálkodást éppúgy, mint a magyar táj vizuális megtervezését. Magyar táj magyar termékkel. Ez lehet a záloga annak, hogy rajta maradjunk a világ, gazdasági térképén. Ez lehet a záloga annak, hogy nem néptelenedik vagy nem "gettósodik" el falvaink többsége. Közben persze folyton figyelniük kell, például arra, hogy Románia – benne Erdély – turistavonzó képessége összehasonlíthatatlanul nagyobb, mint Magyarorszáé. A 8 nagyvároson túl e programnak a vidékfejlesztéssel (de általában a területfejlesztés és a regionális politika) közösségfejlesztéssel összefüggő kihívásai (és lehetőségei) a következők:

1. Hol vannak a vidékfejlesztés találkozási pontjai/határai a közösségfejlesztéssel?

- A vidékfejlesztés egyrészt nagyon sok szakterületbe integrálódik, pl.: agrárpolitika, regionális politika, területfejlesztés, településfejlesztés, szociálpolitika, oktatásügy stb., ugyanakkor maga is integráló szakterület, azaz a felsorolt szakágakkal kölcsönös „építkező” kapcsolatban van. Fel kell tennünk, tehát a kérdést, hogy mi a vidék közhaszna? A vidéki városhálózatban is struktúraváltásra van szükség. El kell dönteni, hogy melyik városból mit szeretnénk „tenni”. Mi a feladata az adott városnak: rekreáció, lakóterület, szolgáltató város, ipari telephely? A pólusprogram mindezt csak nagy nemzeti keretek között határozza meg, de semmilyen a részletekig lenyúló megoldást nem kínál.

2. Lokalitás – egyediség – autonómia

- A vidékről általában nem, csak konkrétan érdemes beszélni. Hiszen többféle vidék van, amelyek különböznek egymástól térben és időben. Ez a különbözőség mindig egyenlőtlenséget és egyensúlytalanságot fejtett(ebb) és elmaradott(abb) térségeket jelent, de benne van egy olyan minőségi tényező is, hogy mások az adottságok (természeti, emberi, így gazdasági és társadalmi). Feltehetően ebben benne van az is, hogy mindenhol más emberek élnek – más gondolatokkal, akarattal, erkölcsfelfogással, közösségi szellemmel, individualista, vágyakkal. Ezt azért hangsúlyozom, mert a területfejlesztés – vidékfejlesztés többnyire általában beszél a térségről (a területfejlesztés egészen nagy léptékben, a vidékfejlesztés az emberekhez közelebbi léptékben), holott egy térség társadalmi értelemben, emberekből, illetve közösségekből áll. Ezért helyzete, jövője közvetlenül egyéni (így nagyon sokszor kiszámíthatatlan és szubjektív) döntésektől is függ.
- Mindezek térségi egyediséget, sajátos térségi karaktereket hoznak létre. Nagyon nehéz feladat, hogy ezt megtartsuk, de az életésélyeket is kiegyenlítsük. Mindezt úgy, hogy a térség jövőjét befolyásoló döntéseknek egyszerre kell szolgálniuk az ott élők és a támogatáskezelő szervek, a tőkés befektetők, a nagyvállalatok, az intézményfenntartók és a közigazgatás érdekeit. Főleg a lokalitásban látható igazán a térségi különbözőség és az egyediség.
- A lokalitásban nagyon fontos az ember és a közösség: hogyan éli meg a lokalitást, képes-e valódi lokalitást képviselni, létrehozni, képes-e a globalizáció folyamatában autonóm módon részt venni, képes-e kezelni a helyi szellemi – kulturális – anyagi vagyont, tisztában van-e az értékeivel, individuális vagy közösségi értékeket képvisel-e? Áttételesen egészen a kulturális örökséghez és a hagyományhoz juthatunk el, hiszen a lokalitáshoz és a lokális – egyedi utakhoz kell identitás, értéktudat, hagyománytudás, „gyökérzet”, kulturális közeg.
- A lokalitás feltehetően akkor működik, ha egyben autonómiát is jelent (tehát nem egyoldalú függés például a pólustól), autonóm térséget, autonóm gazdaságot, autonóm kultúrát és társadalmat. Rendelkezik saját erőforrásokkal, ezeket kezelni tudja, a jövőjét alakítani képes, „döntéshozó” helyzetben van. Ez persze létező közösséget feltételez, mert az individuális döntések/fejlesztések térség/vidék fejlesztési hatása esetleges, illetve ekkor a térség csak „emberek halmaza”. Természetesen egyéni döntések, fejlesztések mindig lesznek, sőt az egyéni autonómia fontos, de a közösségi szint elengedhetetlen!

- A vidék esetében csak is az alulról jövő kezdeményezéseknek van értelme, azaz a helyi társadalmak revitalizálásának, mely aztán a gazdaságfejlesztésben is megnyilvánul majd.

3. Partnerség – részvétel

- A partnerség, azaz az együttműködés mindenféle külső követelmény nélkül is alapvető: van-e működő helyi demokrácia, van-e és milyen a civil aktivitás, léteznek-e közös ügyek, a helyi elit „húzza-e” a közösséget vagy elkülönül? Milyen mélyen szántják föl a közösséget az egyéni és kisebb csoportérdekek?
- Emellett tudnunk kell azt is, hogy az EU által finanszírozott programokban a partnerség követelmény is.
- Egy komoly program általában összefogást feltételez, részvételt (érdemi bevonás az előkészítésbe, döntésbe, végrehajtásba), információ megosztást (és akár önkorlátozást is a mindenben a mindenkor verseny helyett). Persze nagyon fontos, hogy mindez tartósan működjön, azaz ne csak addig, amíg a támogatás tart, s ne csak a szavak vagy a kötelező minimum szintjén.
- Új együttműködési fórumként megjelenhetne a klaszter-tanács, amely megvalósítaná az önkormányzatok, egyetemek és gazdasági kamarák partnerségét. Területelvű szociálpolitikai egyeztető fórumokra van szükség, ahol a civil szerveződések is bekapcsolódhatnak a párbeszédbe.

4. A fentieket a vidékfejlesztés hogyan tudja kezelni szemléletben és módszertanban?

- Módszertanban: közös jövőkép, közös stratégiaalkotás, partnerség, közösségi részvételen alapuló tervezés.
- Szemléletben: lokalitás – ember – értékközpontúság – közösségi részvétel – élhető természeti és társadalmi környezet.
- Az eredmények mérhetőségéhez új adatbázisra van szükség, új területi statisztikára, mely segítené a „fejlesztés kontrolling” módszertanának kialakítását.
- A pénzügyi módszertanban, pedig az elaprózott települési támogatások rendszerén kell változtatni, mivel a támogatások területi hatását nem látjuk át pontosan (lakástámogatási rendszer = városfejlődés? előny vagy hátrány?)

Kritikus szemmel a pólusprogramról

A szakma mindenesetre a politika előtt jár. Kiderült ez idén nyáron is, a Várban megtartott találkozóból, ahol a Miniszterelnök és a Területfejlesztésért felelős Miniszter Asszony, valamint a Regionális tudomány, a területfejlesztés elitje foglalt egymással szemben helyet. Nincs tehát politikai konszenzus, nincs konszenzusra alapuló politikai motiváció, tehát kérdéses a valódi dereguláció közeljövője. Lesz-e egyáltalán valaha érdemi dereguláció? A szociológus szemüvegén áttekintve pedig, mindemellett megoldást kell találni a kialakult szociális egyenlőtlenségek (pl. a belvárosok dzsentrifikációs problémája) orvoslására is. Ez a civil szervezetek bevonása nélkül nem fog menni! Persze először elengedhetetlen a politikamentes civil megegyezés.

A gazdaságfejlesztéshez, új térformáló erő kell. Fejlődőképes, kisugárzó, nem csak a munkaerőt elszívó régióközpontok (nem egyenlő a pólusokkal!), regionális repülőterek, oktatási központok és hálózatok, újraiparosítás, az üzleti szolgáltatások színvonalának markáns emelése. A szakemberképzés (nem 5 napos PHARE képzésen felnőtt lobby szakemberek) irányainak egyértelmű kijelölése. Vajon hol dolgozik ma, az a közel 1000 egyetemen végzett

szakember, „regionalista”? Van reális esélyük az elhelyezkedésre? Igen a szakma a politika előtt jár. A valódi változásokhoz szükséges a Területfejlesztési törvény átalakítása is, amely már 2014-2020 közötti időszakot határozza majd meg. Létre kell hozni mielőbb, a decentralizált államszervezetet, persze ehhez előbb tudni kell, hogy milyen szervezet hová települjön (régióközpont – regionális államszervezet).

Természetesen ebben az első harcok már ki is alakultak arról, hogy az adott régióban éppen melyik város legyen a régióközpont. A legfejlettebb, amely mondjuk épp a pólusfejlesztési program nyerteseként, még fejlettebbé válik? Netán a régió földrajzi középpontjához legközelebb eső nagyváros? A decentrumok polgármesterei szkeptikusan szemlélik a „régióközpontokká” avanszált városok (valamennyi fejlesztési pólus) próbálkozásait, amely során azt bizonygatják, hogy elképzeléseik mennyire előnyösek a decentrumok számára. Bizonyos mértékig mindez érthető is, hiszen ott, ahol a fejlesztési pólus, esetleg régióközpont, több mint 200 km-re van a régió legtávolabbi határától, ott érthető az aggodalom, hogy a régió vagy fejlesztési pólusból gyűrűző hullámok közt elvész a pénzügyi forrás és a régióhatárra már csak az ígéret jut.

A program filozófiája csakis a közös gazdasági tengely kialakításának tervében nyerhet konszenzust. A lefedettségét illetően, kérdéses az együttműködési készség is, hiszen bizonyos területek kieshetnek a pólusfejlesztések hatásaiból.

A kutatás-fejlesztés területén, pedig ügyelni szükséges az alap- és az alkalmazható kutatások egészséges arányának megjelenítésére is. A kis- és középvállalkozói szektor közreműködése nélkül ugyanis piacképes eredmények nem szülehetnek, ebben várhatóan a kereskedelmi és iparkamaráknak lesz nagy szerepe. A gazdasági szféra elvárásaival összhangban lévő egyetemi szakok indítása közérdek, hiszen az állástalan diplomások táborának gyarapodásával párhuzamosan a vállalkozások szakemberhiánnyal küszködnek.

Egyelőre, azonban a pólusprogram kooperációs hálózatából jelentős szereplők hiányoznak. Választ kell adni arra is, hogy a fejlődni vágyó kisvárosok számára milyen esélyeket tartogat a pólusprogram? Az apró- és törpefalvas településrendszerű térségek bizonyára több olyan javaslatot megfogalmaztak volna, amelyek a saját sorsukat befolyásolják. Hasonló módon lehet említeni a kis- és középvállalkozások résztvevőinek várhatóan előremutató észrevételeit (pl. piacelemzés, piacvédelem). A programból nem tűnik ki az sem, hogy a megyék, kistérségek, a területfejlesztés intézményrendszerének résztvevői elmondhatták-e javaslataikat a program összeállításánál. Választ kell adni arra a valós veszélyre is, hogy elvándorlás indul meg a pólusok felé, ami maga után vonja nagyon sok település ellehetetlenülését is.

Összefoglalva, a pólusfejlesztési program egyértelműen vidékfejlesztés is, de számos feltáratlan problémával és következménnyel. Egyelőre úgy néz ki, mint egy szép nagy sajt ezernyi kis lyukkal. A feladat először a kicsiket egységes és körülhatárolható nagy lyukakká formálni, majd ezeket a lyukakat eltüntetni, de úgy, hogy ne feledjük, ott van még a sajt is, amit együtt szeretnénk a végén megenni.

Felhasznált irodalom

1. 97/2005. (XII. 25.) OGY határozat az Országos Területfejlesztési Koncepcióról
2. G. Fekete É. [2005]: Új esély a perifériáknak? *Falu, Város, Régió*, 1-2. szám, 44-46. o.
3. Kolber I. [2005]: A kiegyenlített Magyarországért, *Falu, Város, Régió*, 1-2. szám, 3-7.o.
4. VÁTI Stratégiai Tervezési Igazgatóság [2006]: *Regionális operatív programok lehetséges tartalma*. Kétpó